

УКРАЇНСЬКІ ПРОФЕСІОНАЛИ НА КЕРІВНИХ ПОСАДАХ У МІНІСТЕРСТВАХ І ВІДОМСТВАХ НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ КОЛИШНЬОГО СРСР

Зиновій Осінчук
канд. техн. наук,
м. Київ

Управління нафтогазовим комплексом в колишньому СРСР було жорстко централізоване. Усі важелі влади знаходилися в Москві спочатку в наркоматах паливної, нафтової промисловості, пізніше – в міністерствах геології, нафтової, газової промисловості та ін. У тодішніх союзних республіках в окремі періоди існували союзно-республіканські міністерства тільки в Україні, Російській Федерації і Казахстані (Міністерство геології) та Азербайджані (Міністерство нафтової промисловості). Зазвичай в республіках функціонували відповідні управління чи об'єднання, які підпорядковувалися безпосередньо профільним союзним міністерствам.

Але українцям, які завдяки своєму професіоналізму та організаторським здібностям досить швидко ставали керівниками підприємств та інших організацій нафтогазового профілю в різних регіонах тодішнього СРСР, обійняти посаду союзного міністра чи його заступника було не так просто. Адже не тільки ці посади, але й посади керівників провідних управлінь міністерств і відомств, а також очільників республіканських міністерств і відомств відносилися до номенклатури вищої партійної влади, яка керувалася іншими принципами, ніж прийнятими в цивілізованих країнах світу. Тому серед вищого керівництва міністерств і відомств українців у процентному відношенні було на порядок менше, ніж серед очільників підприємств середньої ланки. Але все ж таки багато з уродженців України змогли обійняти високі посади і зробили вагомий внесок у розвиток нафтової і газової промисловості колишнього СРСР. Серед міністрів слід відзначити таких професіоналів, як **Василь Дінков, Володимир Лук'яненко, Олександр Сидоренко, Борис Щербина.**

Дінков Василь Олександрович (25.12.1924 – 25.06.2001) народився у с. Луначарське (нині Азовське) Бердянського району Запорізької обл. Брав участь у Другій світовій війні. У 1954 р. закінчив Азербайджанський індустріальний інститут і почав працювати інженером у НПУ «Абиннефть». Від 1962 р. обіймав посаду начальника Краснодарського УМГ, згодом – керівника об'єднання «Кубаньгазпром». У 1966 р. його призначили начальником Головного управління з видобування газу Мінгазпрому, а в 1970 р. – заступником Міністра, потім – першим заступником Міністра газової промисловості. Від 1981 р. був Міністром газової промисловості. Ця галузь як інженерно-технічний комплекс у значній мірі створена талантом Інженера з великої букви Василя Дінкова. При ньому видобуток газу збільшився в три рази, з його іменем безпосередньо пов'язано створення багатониткової системи транспортування арктичного газу, єдиної системи газопостачання, потужного комплексу підземних газосховищ, великих газохімічних комплексів (Мубарак, Оренбург, Астрахань). У 1985 – 1989 рр. Василь Дінков працював Міністром нафтової промисловості СРСР. Під його керівництвом було досягнуто рекордного рівня видобутку нафти. Пізніше він продовжив роботу на посадах президента АТ «Енергодіагностика», члена Ради директорів РАО «Газпром», голови тендерного комітету з будівництва газопроводу Ямал–Європа. Йому присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці, він нагороджений трьома орденами Леніна, орденами Жовтневої революції, Трудового червоного прапора, медалями. Він – лауреат Державної премії СРСР.

Лук'яненко Володимир Матвійович народився 18.11.1937 р. у м. Харкові. У 1965 р. закінчив Український заочний політехнічний інститут за спеціальністю «машини і апарати хімічного виробництва». Від 1961 р. почав працювати на Сумському машинобудівному заводі ім. Фрунзе помічником майстра, майстром, начальником цеху. У 1969 р.

став головним інженером – заступником директора, у 1973–1985 рр. був директором заводу, генеральним директором Сумського машинобудівного виробничого об'єднання, Сумського науково-виробничого об'єднання ім. Фрунзе. Від 1986 р. працював Міністром нафтового і хімічного машинобудування, другим за період існування міністерства, і був на цій посаді до його ліквідації у 1989 р. З кінця 1989 р. знову обійняв посаду генерального директора Сумського машинобудівного науково-виробничого об'єднання. Від 1994 р. він – голова правління – президент ВАТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання ім. Фрунзе», у 2007–2014 рр. – президент ПАТ «Сумське НВО ім. Фрунзе». Він зробив вагомий внесок у розвиток вітчизняного галузевого машинобудування, впровадження прогресивних форм господарювання та освоєння нових видів продукції. За час його керівництва підприємство стало одним із світових лідерів в області турбобудування, продукція заводу стала конкурентоспроможною на світовому ринку. На зламі століть Володимир Лук'яненко був членом Координаційної ради з питань внутрішньої політики при Президенті України, членом Комітету з Державних премій України в області науки і техніки. Він – доктор технічних наук, професор, академік Академії технологічної кібернетики України, академік Міжнародної академії холоду, в його активі – 8 винаходів та понад 90 друкованих праць, серед яких «Совершенствуем формы и методы управления производством», «Динамическая прочность, надежность и оптимизация роторных машин нефтегазохимической промышленности». Він – Герой України, Герой Соціалістичної Праці, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, Державної премії СРСР, нагороджений орденами князя Ярослава Мудрого IV і V ступенів, «За заслуги» I–III ступенів, двома орденами Леніна, орденами Трудового Червоного Прапора, Жовтневої Революції, медалями, Почесний працівник газової промисловості, Почесний працівник Укргазпрому.

Сидоренко Олександр Васильович (06.10.1917 – 23.03.1982) народився у с. Новомикільське, нині Міловського району на Луганщині, загинув трагічно в Алжирі. У 1940 р. закінчив Воронежський університет. Від 1941 р. перебував у діючій армії, після поранення від 1943 р. – науковий співробітник Туркменської філії АН СРСР. У 1945 р. захи-

стив кандидатську, а у 1952 р. – докторську дисертації. У 1950 р. його призначили заступником голови, а у 1952 р. – головою президії Кольської філії АН. У 1961–1962 рр. – займав посаду першого заступника голови Державного комітету з координації науково-дослідних робіт РРФСР, у наступні роки був Міністром геології і охорони надр, Головою Державного геологічного комітету СРСР, від 1965 до 1975 рр. – Міністром геології СРСР. Він розвинув новий напрям у геології – літологія осадово-метаморфізованих товщин докембрію. За наукові досягнення його у 1953 р. обрали членом-кореспондентом, а у 1966 р. – дійсним членом АН СРСР. Від 1975 р. був віцепрезидентом АН і одночасно очолював Інститут літосфери. Він – автор багатьох наукових праць з геології, комплексної оцінки мінерально-сировинної бази та оточуючого середовища. Серед основних праць: «К вопросу о литологическом изучении толщ», «Основные черты минералообразования в пустыне», «Органическое вещество в осадочных метаморфических породах докембрия». Був депутатом Верховної Ради СРСР трьох скликань, Герой Соціалістичної Праці, лауреат Ленінської премії, нагороджений трьома орденами Леніна, орденами Трудового Червоного Прапора, Червоної зірки, медалями.

Щербина Борис Євдокимович (05.10.1919 – 22.08.1990) народився у м. Дебальцеве Донецької обл. У 1942 р. закінчив Харківський інститут залізничного транспорту і почав працювати інженером на Донецькій залізниці. Був на керівній комсомольській роботі у Харківській обл. та партійній роботі в Іркутській обл. Від 1961 р.

почав займатися проблемами нафтогазової галузі, коли зайняв посаду першого секретаря Тюменського обкому КПРС. Роки його роботи в Сибіру співпали з відкриттям великих нафтових і газових родовищ в регіоні, їх облаштуванням, будівництвом трубопроводних систем. Він брав активну участь в реалізації програм освоєння ресурсів нафти і газу на території Тюменської обл., індустріально-мобільних методів прокладання трубопроводів та облаштування родовищ, комплексно-блокового методу будівництва нафтогазових об'єктів та вахтово-експедиційного методу їх обслуговування. У 1973 р. його призначили міністром будівництва підприємств нафтової і газової промисловості. Протягом 1984–1989 рр. працював на посаді заступника Голови Ради Міністрів СРСР, водночас від 1986 р. був головою Бюро Ради Міністрів із паливно-енергетичного комплексу, координуючи взаємодію міністерств і відомств, які займалися паливом та енергетикою.

Він керував реалізацією першої та розробкою другої енергетичних програм СРСР. У 1986 р. очолював державну комісію з ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, у 1988 р. – по ліквідації наслідків землетрусу у Вірменії. Упродовж 1962–1989 рр. був депутатом Верховної Ради СРСР. Йому присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці, нагороджений чотирма орденами Леніна, двома орденами Трудового Червоного Прапора, орденом Жовтневої Революції, медалями.

Значний внесок у розвиток галузі зробили також українські фахівці, що обіймали високі посади заступників міністра, такі, як **Юлій Боксерман, Євген Осадчук, Михайло Сидоренко, Ілля Лецинець, Віктор Ярмолук**. Якщо Юлій Боксерман і Михайло Сидоренко були відомими серед творців газової промисловості колишнього СРСР, то найбільша заслуга Євгена Осадчука і Віктора Ярмолука – в залученні іноземних інноваційних технологій та обладнання і сприянні розвитку нафтової і газової промисловості низки зарубіжних країн.

Боксерман Юлій Ізраїльович (18.03.1912 – 20.03.2004) народився в м. Тростянець, що на Вінничині. Закінчив у 1937 р. Донецький металургійний інститут за спеціальністю «інженер-технолог коксохімічної промисловості». Працював директором проектної організації «Проектгаз» (майбутній «ПівденНДІДіпрогаз»), керуючим

конторою «Донпівденгаз» у Донецьку. Від 1939 р. – заступник начальника Головного управління нафтогазової промисловості Наркомату паливної промисловості СРСР. У 1943–1953 рр. був на посаді заступника начальника Головазпаливпрому при Раднаркомі СРСР, очолюючи одночасно у 1946–1949 рр. Управління експлуатації газопроводу Саратов-Москва, пізніше – директор Московського заводу скраплення газів. Від 1956 р. – заступник начальника Головного управління газової промисловості при Раді Міністрів СРСР, від 1963 – заступник начальника Державного комітету з газової промисловості, а після утворення Міністерства газової промисловості – заступник Міністра. Від 1970 р. очолював Державну експертизу Держплану СРСР, у 1986–2004 рр. був головним науковим співробітником Інституту енергетичних досліджень АН СРСР (РАН). Він стояв біля витоків створення і розвитку газової промисловості, безпосередньо займався спорудженням газопроводів Дашава-Київ, Київ-Москва, Ставрополь-Москва, Бухара-Урал та ін., створенням бази газовидобувної промисловості в Західному Сибіру. Він – доктор технічних наук, професор, автор низки винаходів і 150 наукових публікацій, серед яких: «Природные газы и их использование», «Развитие газовой промышленности СРСР», «Газовые ресурсы СРСР». Двічі лауреат Державної премії СРСР, нагороджений двома орденами Леніна, орденом Трудового Червоного Прапора, медалями, Почесний нафтовик, Почесний працівник газової промисловості.

Лецинець Ілля Іванович (04.08.1933–2002) народився у с. Зняцєве Мукачівського району на Закарпатті. У 1955 р. закінчив Львівський політехнічний інститут (ЛПІ) і пройшов шлях від інженера нафтопромислу, інженера-економіста Арчединського НПУ об'єднання «Нижневолгскнефть» до заступника начальника планово-економічного управління (ПЕУ) Нижньо-Волзького

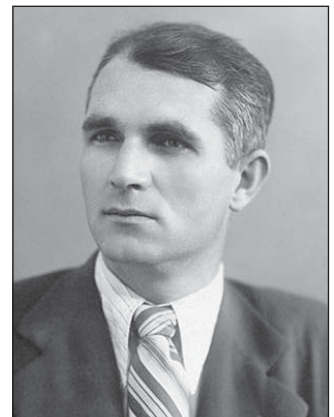
раднаргоспу. У 1965 р. його як досвідченого економіста висунули на роботу у Міністерство нафтової промисловості СРСР, де він обіймав високі посади заступника начальника ПЕУ, начальника ПЕУ, члена колегії Міннафтопрому. У 1988–1991 рр. працював заступником міністра нафтової промисловості. Останнє десятиріччя був першим віцепрезидентом корпорації «Роснефтегаз», ВАТ «НК «Роснефть», де особливо розкрився його талант. Він був видатним економістом-нафтовиком, зробив неоціненний внесок у створення та становлення нафтової компанії «Роснефть».

Осадчук Євген Іванович народився 02.02.1933 р. у м. Житомир. Після закінчення у 1956 р. ЛПІ протягом десяти років працював на різних посадах в об'єднанні «Сталинграднефть». У 1966 р. його перевели начальником відділу Управління головних механіків Міннафтопрому СРСР. З утворенням у 1967 р. при міністерстві об'єднання «Зарубежнефть»

Євген Осадчук був призначений заступником начальника і в цьому ж році – начальником об'єднання. За короткий час він зумів укомплектувати об'єднання спеціалістами і по суті очолював усю діяльність міністерства по наданню допомоги країнам, що розвиваються, а також забезпечення нафтової промисловості імпортом обладнання. У ті роки «Зарубежнефть» вела активні роботи з пошуків, облаштування і експлуатації нафтових родовищ в Іраку, Сирії, Анголі, Алжирі та ін. країнах. У 1974 р. Євген Осадчук став економічним радником в Іраку і взяв безпосередню участь в облаштуванні та введенні в експлуатацію родовищ Західна Курна, Північна і Південна Румейла та ін. У 1978 р. його призначили заступником Голови державного комітету із зовнішньоекономічних зв'язків. На цій посаді і в період роботи заступником міністра зовнішньої торгівлі (після об'єднання комітету та міністерства зовнішньої торгівлі) він координував виконання програм в області нафтогазової промисловості в Сирії, Алжирі, Лівії, Іраку, Єгипті, Індії, Ємені, особисто брав участь у створенні СП «Вьетсовпетро». У 1991 р. Євгена Осадчука призначили торговим представником Росії в Польщі, але після розпаду РЕВ він повернувся до Москви і в останній період своєї діяльності працював радником РВО «Зарубежнефть». У 2004 р. він став членом Спільноти письменників Росії, у 2007 р. вийшов збірник його повістей та оповідань «Большая прогулка».

Сидоренко Михайло Васильович (18.11.1914 – 04.03.1987) народився в Баку, куди його батько переїхав з Полтавщини. У 1937 р. закінчив Азербайджанський нафтовий інститут за спеціальністю «розробка нафтових і газових родовищ» і почав працювати на промислі. У 1938 р. його призначили головним інженером тресту «Сызраньнефть». Від 1941 р. працював начальником ви-

робничого відділу Головогеології Наркомнафти, в 1942 р. він – головний інженер Західно-Сибірського геологічного тресту, в 1943 р. – головний інженер Молотовнафтокомбінату, потім – начальник об'єднання «Молотовнефть». Від 1947 р. обіймав посаду начальника Головохіднафтовидобутку, організовуючи освоєння відкритих під час війни нафтових родовищ Поволжжя, а від 1951 р. він – начальник Головозахіднафтовидобутку. Від 1954 р. в ранзі заступника міністра нафтової промисловості Михайло Васильович очолює Головнафтогаз, на базі якого в 1956 р. створено Головне управління газової промисловості (Головгаз СРСР, потім Мінгазпром). Від цього часу всі роки він працює в газовій промисловості, з них 23 роки – першим заступником керівника галузі. Михайло Сидоренко грав одну з провідних ролей у розробці і здійсненні стратегії розвитку газової промисловості, Він зокрема керував освоєнням унікальних Шебелинського, Шатликського, Вуктильського, Оренбурзького, Медвежого, Уренгойського газових родовищ, мав безпосереднє відношення до будівництва розгалуженої мережі магістральних газопроводів, був одним із ініціаторів створення Єдиної системи газопостачання країни і регулювання газопостачання з використанням підземних газосховищ. Йому належить вирішальна роль в організації використання на компресорних станціях відцентрових нагнітачів з газотурбінним та електричним приводом. Від 1979 р. він – старший науковий співробітник АН СРСР, у 1983–1985 рр. – начальник відділу підземного зберігання газу в Мінгазпромі. Він – канд. техн. наук, нагороджений орденами Леніна, Жовтневої Революції, Трудового Червоного Прапора (двічі), «Знак пошани», медалями. Лауреат премії Уряду СРСР, Заслужений працівник нафтової і газової промисловості РСФСР.

Ярмолук Віктор Андрійович (13.02.1915 – 15.12.2005) народився у с. Суражівка Свободнівського району в Приамур'ї, куди переселилася родина Ярмолуків з Поділля (тепер Хмельницька обл.). У 1931 р. після закінчення Владивостоцького геологорозвідувального технікуму пішов у свій перший геологічний маршрут на Камчатці.

У 1937 р. він разом із В. Скороходом вперше у світовій практиці встановили нафтогазоносність древніх відкладів докембрію. У 1940 р. Віктор Ярмолук відкрив значні запаси олова і одержав першу урядову нагороду. У 1950 р. його призначають начальником Камчатської комплексної геологічної експедиції, а у 1954–1965 рр. він працював начальником Далекосхідного геологічного управління. Не маючи вищої освіти, здобув учений ступінь кандидата геолого-мінералогічних наук. У 1966 р. він обійняв посаду заступника міністра геології СРСР, на якій працював протягом 20 років. Крім кураторства напрямку пошуків і розвідки твердих корисних копалин він відповідав за роботу міністерства у зарубіжних країнах. За цей період радянськими геологами, серед яких було багато українських фахівців, створено нафтогазові галузі в Афганістані, Бангладеш, В'єтнамі, Індії, Ємені та істотно розвідано запаси нафти і газу в Ефіопії, Іраку, Кубі, Німеччині, Пакистані, Польщі, Сирії. Віктор Ярмолук завжди цікавився життям в Україні і сприяв розширенню

геологічних пошуків на її території. Лауреат Ленінської премії, заслужений геолог Росії.

Серйозний внесок зробили українські професіонали і в розвиток нафтогазової галузі окремих колишніх союзних республік. Вони були не тільки керівниками виробничих підприємств та об'єднань, але й обіймали посади заступників міністрів чи керівників відповідних відомств при Раді міністрів цих країн. Серед них можна відзначити, зокрема, заступника міністра геології Казахстану **Бориса Москаленка**, заступника начальника Управління геології при РМ Білорусі **Віталія Дихтієвського** та начальника Управління геології Мінприроди Білорусі **Ярослава Грибика**.

Москаленко Борис Миколайович народився 12.12.1946 в м. Долина на Прикарпатті. Після закінчення у 1969 р. ІФІНГ розпочав трудову діяльність у Феодосійській НГРЕ, пройшовши шлях від бурильника до керівника технологічного відділу. У 1976–1979 рр. працював технічним керівником бурових робіт за контрактом в Афганістані. Після повернення до України обіймав посади головного інженера Феодосійської експедиції об'єднання «Кримгеологія». У 1988 р. його призначили головним інженером Гур'євського, а згодом Актюбінського нафтогазорозвідувального об'єднання в Казахстані. За його безпосередньою участю була розроблена технологія отримання і використання в процесі кріплення обсадних колон у газових свердловинах з аномально високими пластовими тисками і температурами до 250 °С обважнених тампонажних розчинів, здатних розширюватися, з використанням відходів металургійного виробництва. Цими розчинами успішно проведено цементування десятків обсадних колон у свердловинах на газових родовищах Казахстану. Враховуючи високий професіоналізм та організаторські здібності, Москаленка Б.М. у 1993 призначають заступником міністра геології Казахстану, а після здобуття вченого ступеня кандидата технічних наук у 1997 р. – першим заступником Міністра охорони надр і навколишнього середовища Республіки Казахстан. На цій посаді він пропрацював до виходу на пенсію у 2006 р.

Успішній роботі міністерств нафтогазового профілю сприяла ціла когорта українців, які очолювали провідні підрозділи союзних міністерств. Серед них слід відзначити таких талановитих менеджерів і висококласних фахівців: д.т.н. **Богдан Будзуляк**, **Борис Василенко**, д.т.м.-н., к.т.н. **Володимир Вовк**, к.г.-м.н. **Петро Гереш**, к.т.н. **Петро Мужилівський**, к.т.н. **Володимир Резуненко**, **Василь Подюк**, **Остан Шеремета** – у Міністерстві газової промисловості, д.г.-м.н. **Василь Базів**, д.г.н. **Вілен Гавура**, **Євген Довжко**, **Віктор Коломацький**, **Михайло Лісовський**, **Дмитро Марченко** – у Міністерстві нафтової промисловості, **Олександр Волошин**, д.г.-м.н. **Владислав Зайченко**, д.г.н. **Всеволод Фединський** – у Міністерстві геології СРСР, **Леонід Карпенко** – в Міністерстві нафтопереробної і нафтохімічної промисловості, **Анатолій Гуменюк** – у Міністерстві хімічного і нафтового машинобудування та багато інших. ■

Література

- Ветераны: из истории развития нефтяной и газовой промышленности. Вып. 21-М: ЗАО «Нефтяное хозяйство», 2008.
- Леськів І.В. Ярмолук. Нафтогазова галузь України, Леськів І.В. Нафтогазова галузь України. 2016. №6. С. 43–46.
- Осінчук З.П. Українці на керівних посадах у нафтовій і газовій промисловості Білорусі. Нафтогазова галузь України. 2019. №4. С. 38–41.
- Леськів І.В. Геологорозвідники з України за кордоном у 1945–2006 рр. К., 2015. 136 с.
- Нафтогазова галузь України: поступ і особистості. За ред. З.П. Осінчука. К.: ВЦ «Логос –Україна», 2013. 328 с.
- Осінчук З.П. Внесок українців у становлення та розвиток нафтової і газової промисловості європейської півночі Росії. Світогляд. 2019. №4. С. 64–68.